

Araştırma Makalesi

**BEDEN EĞİTİMİ – ROL STRESÖRLERİ ÖLÇEĞİNİN
PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

**EXAMINATION OF PSYCHOMETRIC PROPERTIES OF THE
PHYSICAL EDUCATION – ROLE STRESSORS SCALE**

Gönderilen Tarih: 20/02/2025
Kabul Edilen Tarih: 26/08/2025

*Derya SAKALLI**

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Muğla, Türkiye
Orcid: 0000-0001-9039-9905

Ender ŞENEL

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Muğla, Türkiye
Orcid: 0000-0001-6276-6704

* Sorumlu Yazar: Derya Sakallı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, deryasakallii@gmail.com

Beden Eğitimi – Rol Stresörleri Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Beden Eğitimi (BE) öğretmenlerinin rol belirsizliği, rol çatışması ve aşırı rol yükü nedeniyle yaşadıkları stresi belirlemek amacıyla, Conley ve You (2009) tarafından geliştirilen Beden Eğitimi-Rol Stresörleri (BE-RS) ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Araştırmaya 166 erkek ve 84 kadın olmak üzere toplam 250 BE öğretmeni ($\bar{X}$ yaş = 36,74 $\pm$ 7,78) katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Tanımlayıcı Bilgi Formu ve BE-RS ölçeği kullanılmıştır. Uyarlama sürecinde ölçek öncelikle Türkçeye çevrilmiş ve çevrilen ölçeğin kapsam geçerliği sınanmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda ölçek maddelerinin rol stresörlerini ölçmek için uygun ve öğretmenler için anlaşılır olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Orijinal BE-RS ölçeği, rol belirsizliği (4 madde), rol çatışması (3 madde) ve aşırı rol yükü (2 madde) olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. Ölçek 7 dereceli likert tipindedir. DFA analizi, iyi uyum indekslerine sahip üç faktörlü modeli doğrulamıştır ($\chi^2 = 49,531$, $df = 24$, $p < 0,001$; TLI= 0,95; CFI= 0,97; RMSEA= 0,06; SRMR= 0,04). Faktör yüklerinin 0,61 ile 0,92 arasında değiştiği ve bu nedenle ölçeğin anlamlı faktör yüklerine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca faktörler arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir kovaryans tespit edilmiştir. Sonuç olarak, ölçeğin orijinal yapısını koruduğu ve Türk BE öğretmenlerinin rol stresörlerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabileceği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, Rol belirsizliği, Rol çatışması, Aşırı rol yükü

Examination of Psychometric Properties of the Physical Education – Role Stressors Scale

ABSTRACT

The aim of this study is to adapt the Physical Education-Role Stressors (BE-RS) Scale, developed by Conley and You (2009), into Turkish and to examine its psychometric properties in order to identify the stress experienced by Physical Education (PE) teachers due to role conflict, role ambiguity, and role overload. A total of 250 PE teachers (166 males and 84 females) participated in the study ($\bar{X}$ age = 36.74 $\pm$ 7.78). Descriptive Information Form and the BE-RS scale were used as data collection tools. During the adaptation process, the scale was first translated into Turkish, and the content validity of the translated scale was assessed. Based on expert opinions, the scale items were determined to be appropriate for measuring role stressors and understandable for teachers. The construct validity of the scale was tested using confirmatory factor analysis (CFA). The original BE-RS scale consists of three sub-dimensions—role conflict, role ambiguity (four items), role conflict (three items) and role overload (two items)—with a total of nine items. The scale is a 7-point likert type. The CFA analysis confirmed the three-factor model with good fit indices ($\chi^2 = 49.531$, $df = 24$, $p < 0.001$; TLI= 0.95; CFI= 0.97; RMSEA= 0.06; SRMR= 0.04). It was determined that the factor loadings ranged from 0.61 to 0.92, indicating that the scale has meaningful factor loadings. Additionally, a low level of positive covariance between the factors was observed. In conclusion, it was determined that the scale retains its original structure and can be used as a valid and reliable tool for measuring role stressors among Turkish PE teachers.

Keywords: Physical education, Role ambiguity, Role conflict, Role overload

GİRİŞ

Sosyal yaşamın çözülmesi en zor sorularından biri “Ben kimim?” sorusudur. Çatışma ve belirsizlikler bu soruya yanıt vermeyi zorlaştırır ve yanıt verilememesi de pek çok olumsuz sonuca yol açar¹. Bireyin bu soruya vereceği yanıt, sosyal rollerini nasıl algıladığı ve bu rolleri nasıl yerine getirdiği ile yakından ilişkilidir. Öğretmenler için mesleki rollerin doğru şekilde anlaşılması ve yönetilmesi kritik öneme sahiptir. Eğitim sürecindeki paydaşlar, kendi sosyalleşme deneyimlerine bağlı olarak öğretmenlerin rolü için beklentiler geliştirir². Zaman zaman okuldaki disiplini sağlayan bir polis, ödül veya cezalarla ilgili kararlar veren bir yargıç veya destekleyici ve anlayışlı bir veli gibi rollere bürünen öğretmenlerin mesleki rollerinin kapsamı oldukça geniştir³. Bu durum, öğretmenlik mesleğinde rol stresinin yönetimini önemli bir konu haline getirmiştir⁴.

Mesleki Sosyalleşme Teorisi (MST)⁵ ve Rol Teorisi (RT)⁶ algılanan rollerin fiziksel ve zihinsel sağlığa etkilerini anlamayı amaçlayan kuramlardır. RT, bireyin belirli sosyal ortamlarda kendi gerçekliğini nasıl gördüğünü ve başkaları tarafından nasıl görüldüğünü açıklamaya çalışırken⁷, MST öğretmenlik mesleğine ilişkin sosyal rolleri yerine getirmek için gereken beceri ve beklentilerin öğrenildiği süreci ele alır⁸. Ancak RT ve MST öğretmen rolünün sosyal ve bağlamsal olarak ilişkili olduğu yapıları açıklamada yetersiz kalmaktadır. Diğer taraftan Rol Sosyalleşme Teorisi (RST) her iki teoriyi birleştirerek bireylerin öğretmenlik mesleğine nasıl hazırlandığını, bu mesleği seçme nedenlerini ve meslekte kilit paydaşların öğretmenin kendi rolüne bakışını nasıl etkilediğini incelemektedir⁹.

Mesleki stres, stres uyaranları (örgütsel özellikler) ve strese direncin (bireysel özellikler) etkileşimiyle ortaya çıkar ve uyaran büyüklüğünün bireyin direnme kapasitesini aştığı noktada meydana gelir¹⁰. Yapılan çalışmalar, çeşitli nedenlerin öğretmenlerin mesleki stresine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenler arasında aşırı iş yükü, rol belirsizliği ve çatışması, kaynak yetersizliği, kötü çalışma koşulları, düşük maaş, karar alma süreçlerine dâhil edilmeme, iletişim eksikliği ve öğrencilerin uygunsuz davranışları¹¹, müfredat değişiklikleri, yetersiz iş güvencesi, yönetim ve meslektaşlarla olumsuz ilişkiler, öğrencilerin disiplin problemleri¹², uygun olmayan çalışma koşulları ve negatif okul atmosferi ile yetersiz gelişim fırsatları ve özerklik eksikliği¹³ bulunmaktadır. Öğretmenlerde mesleki strese neden olan etmenler, kaygı ve depresyon gibi olumsuz sağlık sonuçlarıyla ilişkilidir¹⁴. Ayrıca stres mesleki performansı olumsuz etkileyebilir, mesleğine değer veren öğretmenleri hayal kırıklığına uğratabilir¹⁵ ve duygusal tükenmeye yol açarak meslekten ayrılma ile sonuçlanabilir¹⁶. BE öğretmenlerinin stres kaynakları ise müfredat, yetersiz tesisler/ekipmanlar, dersin düşük statüsü ve öğrencilerin disiplin sorunlarıdır. Stresin kronik hale gelmesinin tükenmişlik ile sonuçlanabileceği, bu nedenle öğretmenlerin karşılaşılabilecekleri stresli durumların üstesinden gelmek için son derece dayanıklı olması gerektiği ifade edilmiştir¹⁷.

Rol stresi, öğretmenler arasında bireysel ve kurumsal olarak değer verilen sonuçlarla ilişkilidir ve rol belirsizliği, rol çatışması ve aşırı rol yükü olmak üzere üç bileşenden oluşur¹⁸. Rol çatışması, rol performansına yönelik beklentilerin uyumsuzluğuyla ilgilidir¹⁹. Öğretmenler, özellikle müdür ve meslektaşlarından yeterli destek alamadıklarında²⁰ veya bu kişilerin beklentilerini karşılayamadıklarında rol çatışması yaşarlar⁷. Rol belirsizliği, öğretmenlerin mesleki sorumlulukları ve bu sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda algıladıkları belirsizliği ifade eder²¹. Rol performansına yönelik beklentilerin, bu beklentiye karşılamak için sağlanan kaynakları aşması ise aşırı

rol yükü olarak tanımlanır¹⁹. Bu durum, mesleki beklentilerin mevcut kaynakları aştığının algılanmasıyla ortaya çıkmaktadır²². Ayrıca öğretmenin var olan günlük rutinine başka sorumlulukların yüklenmesi^{23,24} ya da öğretmenlik ve antrenörlük rollerinin eşzamanlı performansı aşırı rol yükünü oluşturan nedenlerdendir²⁴.

Öğretmenlik, öğrencilerin karmaşık ve çeşitli öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak için çalışılan, yüksek taleplerin olduğu bir meslektir. Ayrıca kalabalık sınıflar ve sınırlı kaynaklar nedeniyle öğretmenlik giderek daha zor hale gelmektedir. Bu nedenle öğretmenler, tükenmişliğe katkıda bulunan yüksek düzeyde stres yaşamakta ve ne yazık ki birçoğu mesleği bırakmaktadır²⁵. Dolayısıyla öğretmenlerin stres ve tükenmişliğin üstesinden gelmek için dayanıklılık geliştirmeleri her zamankinden daha önemlidir²⁶. Bu nedenle mesleki stresin ve bu stres altında yatan sebeplerin araştırılması, öğretmenlerin yaşadığı stresi anlamak ve yorumlamak için değerli bir çerçeve sağlamaktadır²⁷. Dolayısıyla öğretmenlerin mesleki stres ile başa çıkabilmesi için öncelikle bu stresi yaratan faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Stres faktörlerinin belirlenmesi, yalnızca BE öğretmenlerinin sağlığı üzerindeki sonuçlar nedeniyle değil, aynı zamanda iş performansları ve devamsızlıkları üzerindeki etkiler nedeniyle de önemlidir. Ayrıca bu faktörlerin belirlenmesi sayesinde BE öğretmenlerine yönelik stresle başa çıkma stratejileri ve önleyici programlar geliştirilebilir¹⁷, öğretmenlerin iş tatmini ve dolayısıyla genel sağlık ve refahı artırılabilir²⁸, stresin olumsuz etkilerini hafifletebilecek koruyucu faktörler belirlenebilir¹⁶. Ancak ulusal alanyazında BE öğretmenlerinin rol streslerini incelemek için kullanılabilecek Türkçe geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracına rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın amacı, BE öğretmenlerinin rol stresörlerinin incelenmesi amacıyla Conley ve You (2009)¹⁸ tarafından geliştirilen *Beden Eğitimi - Rol Stresörleri (BE-RS)* ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Bu çalışmada kullanılan ölçme aracı, doğrudan bir ölçek geliştirme çalışmasının ürünü olmayıp, mevcut literatürde yer alan üç farklı ölçme aracının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Rol belirsizliği ve rol çatışması boyutları, Rizzo ve ark. (1970)²⁹ tarafından geliştirilen ölçekten uyarlanmış; aşırı rol yükü boyutu ise Bacharach ve ark. (1990)³⁰ ile Cammann ve ark. (1979)³¹ tarafından önerilen maddelerden türetilmiştir. Bu seçimler, öğretmen örneklemeleri üzerinde yapılan önceki araştırmalarda kullanılan maddelerin geçerlilik ve güvenilirlik bulgularına dayanılarak yapılmıştır. Ölçeklerin birleştirilmesi, çalışmanın odaklandığı kavramsal modelin tüm boyutlarını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çeviri Süreci

Ölçek maddelerinin çevirisi için Beaton ve ark. (2000)³² tarafından önerilen çeviri-geri çeviri süreçleri takip edilmiştir, ancak uzman paneli oluşturulmadan ölçek maddeleri kapsam geçerliği için davet edilen altı akademisyene gönderilmiştir. Beaton ve ark. (2000)³² öz-bildirim ölçeklerinin uyarlanması için bir dizi aşama önermiştir. Buna göre ölçek, kavramı bilen (Çeviri 1) ve bilmeyen (Çeviri 2) iki bağımsız çevirici tarafından çevrildikten sonra araştırmacılar tarafından bir sentez form (Sentez 12) oluşturulur. Oluşturulan sentez form yine uzmanlar tarafından anlam, kavram, deyim ve deneyim açısından değerlendirilir. Değerlendirme tamamlandıktan sonra, ölçme aracının ön çalışması ve uzman değerlendirmesi yapılır.

Orijinal dilden Türkçeye yapılan iki çeviri, araştırmacılar tarafından incelenerek uygun olanlar sentez forma (Sentez 12) dâhil edilmiştir. Sentez form daha sonra geri çeviriye

gönderilmiştir. Çeviri 1, Çeviri 2, Geri Çeviri 1, Geri Çeviri 2 ve Çeviri 12 formları akademisyenlere gönderilerek süreç ve ölçek maddeleri hakkında dönüt istenmiştir. Uyarlama süreci tamamlandıktan sonra kapsam geçerliği analizi için uzmanlar davet edilmiştir. Daha sonra, ölçek maddelerinin kapsam geçerliği için puanlanmasına geçilmiştir. Bu aşamada uzmanlardan ölçek maddelerinin, ölçülmek istenen özellikleri ölçüp ölçmediğini puanlamaları istenmiştir (Uygun Değil (1,2) ve Uygun (3,4)). Uzmanlara, maddelerin ait olduğu boyutlar (rol belirsizliği, rol çatışması ve aşırı rol yükü) ve öğretmenlerde rol stresörlerinin açıklamaları da gönderilmiştir.

Katılımcılar

Katılımcı sayısı, ölçek uyarlama çalışmalarında önerilen örneklem büyüklüğü kriterleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Özellikle, faktör analizi için her bir maddeye karşılık en az 10 katılımcı önerisi³³ temel alınmış ve bu doğrultuda 250 katılımcı ile çalışılmıştır. Ayrıca, yapılan power analizi sonucunda (G*Power 3.1.9.7), $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyi, 0.80 güç seviyesi ve orta düzey etki büyüklüğü ($f^2 = 0.15$) için minimum örneklem büyüklüğü 166 olarak hesaplanmıştır³⁴.

Çalışmaya, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden, yaş ortalaması $36,74 \pm 7,78$ ve mesleki deneyim yılı ortalaması $11,40 \pm 8,04$ olan toplamda 250 BE öğretmeni katılmıştır. Katılımcılar arasında 84 kadın (%33,6) ve 166 erkek öğretmen (%66,4) yer almaktadır. Öğretmenler farklı bölgelere dağılmış olup, %10,8'inin köylerde, %37,6'sının ilçelerde, %22,4'ünün şehir merkezlerinde ve %29,2'sinin de büyükşehirlerde görev yaptığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin büyük bir bölümü (%68) lisansüstü eğitim almamışken, %14'ü yüksek lisans ve %0,4'ü doktora derecesine sahiptir. Ayrıca %12'si yüksek lisans ve %5,6'sı doktora eğitimine devam etmektedir.

Veri Toplama Araçları

Tanımlayıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından oluşturulan ve katılımcıların kişisel ve mesleki özelliklerine ilişkin sorular içeren bu form (yaş, cinsiyet, mesleki deneyim yılı ve lisansüstü eğitim durumu), çalışma sonuçlarının anlaşılmasına katkıda bulunabilecek önemli bilgilerin toplanmasını sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Beden Eğitimi- Rol Stresörleri (BE-RS) Ölçeği

Conley ve You (2009)¹⁸ tarafından öğretmenlerin, rol belirsizliği (4 madde), rol çatışması (3 madde) ve aşırı rol yükü (2 madde) nedeniyle yaşadıkları stresi ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Katılımcılar, her bir maddeyi 1 (hiç doğru değil) ile 7 (çok doğru) arasında değişen likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirmektedir. Rol belirsizliği ile ilgili tüm maddeler ters puanlanmakta olup, bu alt boyuttan alınan yüksek puanlar daha yüksek rol belirsizliği seviyelerini göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları rol belirsizliği için 0,85, rol çatışması için 0,78 ve aşırı rol yükü için 0,80 olarak bulunmuştur¹⁸.

Verilerin Analizi

Çalışmanın bütünlüğünü korumak adına veriler üzerinde ayrıntılı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu incelemede, kayıp veri örüntülerinin analizi ile çarpıklık ve basıklık skorları incelenerek verilerin normalliği değerlendirilmiştir. Araştırmada kayıp veri bulunmamaktadır. Her bir değişken için değerlendirilen verilerin çarpıklık < 3.0 ve basıklık < 10.0 kesme değerlerine dayalı olarak tek değişkenli normallik gösterdiği belirlenmiştir³⁵. BE-RS ölçeğinin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA) ve

içerik geçerliği de kapsam geçerlilik indeksi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, bileşik güvenirlik katsayıları kullanılarak ölçeğin güvenirliğini ölçülmüştür.

Kapsam Geçerliği

Madde ve ölçek düzeyinde kapsam geçerliliği indekslerini elde etmek için, literatürde önerilen evrensel uyum hesaplama yöntemi³⁶ izlenmiş ve uzman değerlendirmeleri kullanılmıştır. Özellikle, Polit ve Beck (2004)³⁷ tarafından önerilen tanım doğrultusunda, ölçüm maddelerinin ilgilenilen yapıyı yeterince yakalayıp yakalamadığını değerlendirmek amacıyla hem madde düzeyinde (I-CVI) hem de ölçek düzeyinde (S-CVI) kapsam geçerliliği endeksini (CVI) hesaplamak için Microsoft Excel kullanılmıştır. Her bir madde için I-CVI'yi hesaplamak amacıyla maddenin uygunluğunda hemfikir olan uzman sayısı, toplam uzman sayısına bölünmüştür. Ortalama I-CVI puanları daha sonra ölçeğin kapsam geçerliliğinin genel bir tahminini sağlayan S-CVI'yi hesaplamak için kullanılmıştır. Ayrıca, Polit ve ark. (2007)³⁸ tarafından önerilen yönergelerle göre, S-CVI/UA, uzmanlar arasında evrensel mutabakat sağlanan madde sayısının toplam madde sayısına bölünmesiyle hesaplanmıştır.

Yapı Geçerliği

Bu araştırmada kullanılan BE-RS ölçeğinin yapı geçerliğinin test edilmesi amacıyla Amos (Sürüm 24) ve SPSS (Sürüm 22) yazılımları kullanılmış ve AFA'da ana eksen faktörleme, eğik döndürme yöntemi, DFA'da maksimum olabilirlik prosedürleri uygulanmıştır. DFA, önceden keşfedilmiş modellerin test edilmesi için daha uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir³⁵. Analiz sonucu elde edilen uyum indekslerini değerlendirmek için Hu ve Bentler (1999)³⁹ tarafından önerilen $\chi^2/df \leq 3$, CFI ve TLI $\geq 0,95$, RMSEA $\leq 0,06$ ve SRMR $\leq 0,08$ ölçütleri benimsenmiştir. Yakınsak geçerliliği değerlendirmek için AVE değerleri kullanılmış, ölçümün toplam güvenirliğini değerlendirmek için DFA'dan elde edilen faktör yükleri ve hata varyanslarıyla hesaplanan bileşik güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır⁴⁰.

Etik Beyan

Bu çalışma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 18.11.2024 tarihinde (Protokol: 240122 ve Karar: 111) onaylanmıştır.

BULGULAR

BE-RS ölçeğinin madde (I-CVI) ve ölçek (S-CVI) düzeyinde hesaplanan kapsam geçerlik indeksine ait sonuçlar Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. BE-RS'nin Madde ve Ölçek Düzeyleri için Kapsam Geçerlilik İndeksleri

Madde	Uzman 1	Uzman 2	Uzman 3	Uzman 4	Uzman 5	Uzman 6	Anlaşma sayısı	I-CVI
1	3	3	4	4	4	4	6	1
2	3	2	4	4	4	4	5	0,83
3	4	3	4	4	2	4	5	1
4	4	3	4	4	4	4	6	1
5	3	3	4	4	4	4	6	1
6	3	1	4	4	4	4	5	0,83
7	3	1	4	4	4	4	5	0,83
8	3	3	4	4	2	4	5	0,83
9	3	4	4	4	4	4	6	1
S-CVI								0,93

Toplam Anlaşma
S-CVI/UA 4
0,5

BE-RS ölçeği için yapılan kapsam geçerliği analizinin sonuçlarına göre I-CVI değerlerinin 0,83 ile 1 arasında değiştiği ve maddelerin yüksek düzeyde kapsam geçerlik değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. S-CVI değeri 0,93 olup, ölçeğin geneli için güçlü bir kapsam geçerliliği olduğunu göstermektedir. Ancak, evrensel uyum yöntemi kullanılarak hesaplanan S-CVI/UA değeri 0,5 olup, tatmin edici bir kapsam geçerliliği için önerilen 0,4 eşik değerinden yüksektir. Lynn (1986)³⁶, 0,78'den yüksek I-CVI, 0,80'den yüksek S-CVI ve 0,40 veya daha yüksek S-CVI/UA değerlerinin kapsam geçerliliği için tercih edilebilir olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. BE-RS'nin AFA sonuçları

Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
1	0,61		
2	0,83		
3	0,83		
4	0,79		
5		0,65	
6		0,79	
7		0,80	
8			0,65
9			0,88

Açıklanan toplam varyans: 72,37

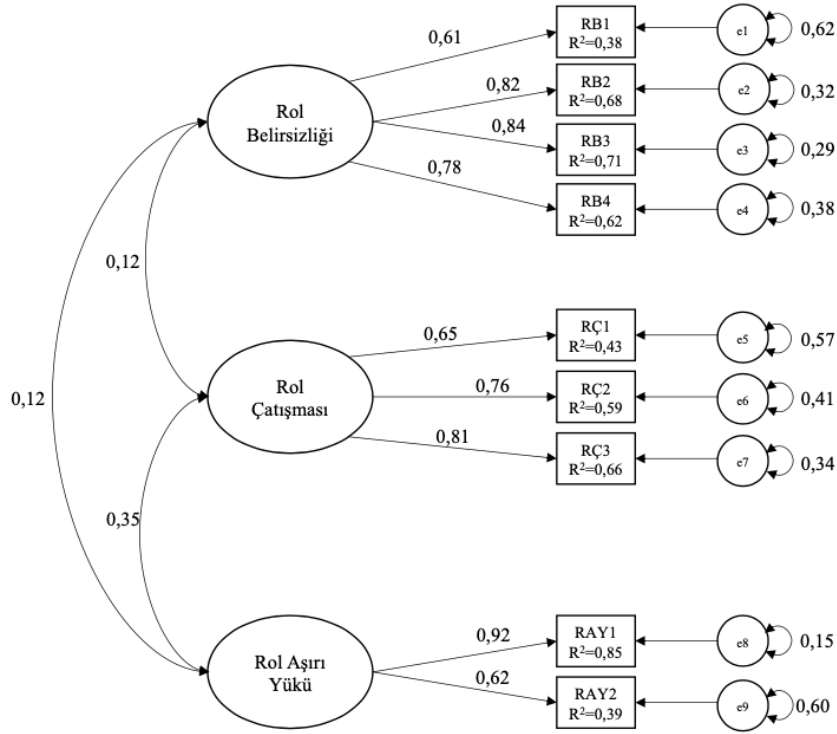
Tablo 2, BE-RS ölçeği için yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonuçlarını göstermektedir. Tabloya göre, ölçek üç faktörden oluşmaktadır. Birinci faktöre 1, 2, 3 ve 4. maddeler yüksek oranda yüklenmiş; bu maddelerin faktör yükleri 0,61 ile 0,83 arasında değişmektedir. İkinci faktöre ise 5, 6 ve 7. maddeler yüksek yüklerle (0,65-0,80 arası) yüklenmiştir. Üçüncü faktöre ise 8 ve 9. maddeler yüksek yüklerle (0,65 ve 0,88) yüklenmiştir. Her bir madde yalnızca bir faktöre yüksek oranda yüklenmiş ve çapraz yüklenme görülmemektedir. Bu durum, ölçeğin faktör yapısının belirgin ve temiz olduğunu gösterir.

Açıklanan toplam varyans oranı yüzde 72,37'dir. Sosyal bilimlerde açıklanan varyansın yüzde 60'ın üzerinde olması oldukça iyi kabul edilir. Bu oran, ölçeğin maddelerinin büyük bir kısmının toplam varyansı açıkladığını ve faktör yapısının güçlü olduğunu gösterir. BE-RS ölçeği üç faktörlü bir yapıya sahiptir ve maddeler bu faktörlere anlamlı şekilde yüklenmiştir. Faktör yüklerinin yüksek olması ve toplam varyansın yüksek oranda açıklanması, ölçeğin yapı geçerliliğinin güçlü olduğunu göstermektedir. Ayrıca, maddeler arasında çapraz yüklenme olmaması, faktörlerin birbirinden ayırt edilebilir olduğunu desteklemektedir.

Aşağıda yer alan şekilde (Şekil 1) DFA ile analiz edilen BE-RS ölçeğinin gizil faktör çözümü yer almaktadır. Şekilde, ölçeğin standartlaştırılmış faktör yükleri, varyans değerleri ve tam faktör çözümünde yer alan faktörler arasındaki standart kovaryanslar gösterilmektedir. Elde edilen sonuçlar orijinal ölçme aracındakine benzer şekilde iyi uyum indekslerine sahip üç faktörlü bir modeli doğrulamıştır. Bu da açık göstergelerin gizil yapılar üzerindeki yüklerinin uygun olduğunu göstermektedir⁴¹.

Ölçme aracının faktör yükleri 0,61 ile 0,92 arasında değişmektedir ve bu katsayılar oldukça yüksektir. Ayrıca ölçek için hesaplanan uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeylerde olduğu belirlenmiştir ($\chi^2= 49,531$, $df= 24$ $p< 0,001$, $TLI= 0,95$, $CFI= 0,97$,

RMSEA= 0,06, SRMR= 0,04). Yakınsak geçerliliği değerlendirmek için AVE değerleri kullanılmış ve rol belirsizliği için 0,59 (CR=0,85), rol çatışması için 0,55 (CR=0,78) ve aşırı rol yükü için 0,61 (CR=0,75) olarak hesaplanmıştır. Elde edilen AVE değerleri, yakınsak geçerlik için önerilen 0,5 eşiğinin üzerinde bulunmuş⁴² ve yüksek düzeyde bileşik güvenirliğe sahip olmuştur⁴³. Ölçekte yer alan maddelerin R² değerleri 0,38 ile 0,85 arasındadır. Ayrıca faktörler arasında düşük düzeyde pozitif yönlü kovaryans tespit edilmiştir.

Şekil 1. Tamamen standartlaştırılmış λ yükleriyle BE-RS ölçeğinin gizli faktör çözümü ($\chi^2= 49,531$, $df= 24$, $p< 0,001$, TLI= 0,95, CFI= 0,97, RMSEA= 0,06, SRMR= 0,04).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, Conley ve You (2009)¹⁸ tarafından geliştirilen BE-RS ölçeği Türkçeye uyarlanmış ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesi amacıyla geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Mevcut araştırmada yapılan analizlerde, orijinal ölçekte olduğu gibi maksimum olabilirlik yöntemiyle DFA analizleri uygulanmış ve iki çalışmada da üç faktörlü modelin araştırma verileriyle iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmalarda, Hu ve Bentler (1999)³⁹ tarafından önerilen uyum indeksleri kullanılmıştır. Bahsi edilen uyum indeksleri orijinal ölçek için $\chi^2= 59,200$, $df= 24$, CFI= 0,94, RMSEA= 0,08, SRMR= 0,06 ve Türkçeye uyarlanan ölçek için $\chi^2= 49,531$, $df= 24$, CFI= 0,97, RMSEA= 0,06, SRMR= 0,04 olarak bulunmuştur. Orijinal ölçekten elde edilen verilere göre faktörler arası korelasyon küçük ila orta düzeydedir (0,17 - 0,44). Türkçe ölçekte de benzer değerler elde edilmiştir (0,12 - 0,35). Dolayısıyla her iki ölçekte de rol stresörlerinin ayırt ediciliğinin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Faktör yüklerinin ölçeğin orijinalinde 0,45'ten, uyarlanan ölçekte ise 0,61'den yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, ölçek maddelerinin ilgili yapıları iyi düzeyde temsil ettiğini göstermektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayılarını gösteren cronbach alfa değeri rol belirsizliği için 0,85, rol çatışması için 0,78 ve aşırı rol yükü için 0,80 olarak

bulunmuştur. Türkçe ölçekte ise bileşik güvenirlik değerleri hesaplanmış, bu değerler rol belirsizliği için 0,85, rol çatışması için 0,78) ve aşırı rol yükü için 0,75 olduğu saptanmıştır. Sonuçlar BE-RS ölçeğinin orijinalindeki gibi birbiriyle düşük – orta düzeyde ilişkili üç faktörlü bir yapıya sahip olduğunu ve ölçeğin Türk BE öğretmenleri tarafından algılanan rol stresörlerini belirlemek amacıyla kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Mesleki stres ve bu stres altında yatan etkilerin incelenmesi, öğretmenlerin çalışma ortamlarındaki duygu durumlarının tespit edilmesi ve ihtiyaç duyulması halinde stresin önlenmesi için gerekli önlemlerin alınabilmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü algılanan rol stresinin olumsuz mesleki sonuçlarla güçlü şekilde ilişkili olduğu bilinmektedir²⁷. Öğretmenlik, stresli ve tükenmişliğe yatkın bir meslek olarak görülmektedir⁴⁴. Bunun sebebi, öğretmenlerin çeşitli öğrenci ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeni bilgi ve beceriler geliştirmeleri ve kendilerinden istenen görevleri yerine getirmeleri yönündeki taleplerin hızla artmasıdır⁴⁵. Bunlara benzer pek çok faktör öğretmenlerin yüksek düzeyde stres yaşamalarına neden olmakta bu durum tükenmişlik ve mesleği bırakma ile sonuçlanmaktadır⁴⁶. Iannucci ve Richards (2022)⁴⁷ da öğretmenlik mesleğinin stresi ve karmaşıklığı meslekten erken ayrılmaya katkıda bulunmaktadır.

Mesleki stres, öğretmenin öğretim performansı ile davranışsal, fizyolojik ve psikolojik sağlığı üzerinde oldukça etkilidir⁴⁸. Yapılan araştırmalar rol stresinin algılanan önem¹⁹, iyi oluş⁴⁸, iş tatmini⁴⁹, kaygı ve depresyon¹⁴, tükenmişlik^{26,50}, kolektif yeterlik inancı⁵¹ ve benlik saygısı¹⁸ gibi faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Günlük yaşamda farklı roller arasında yaşanan uyumsuzluk, rol çatışmasına neden olabilir⁵². Türkiye'de BE öğretmenleri, okul sporlarında antrenörlük yaparak öğretmenlik rolünün dışında sorumluluklar üstlenmektedir. Bu durum okul yönetiminin başarı beklentisiyle birleştiğinde rol çatışması ortaya çıkmaktadır⁵³. Konukman ve ark. (2010)²³ da antrenörlük yapan BE öğretmenlerinin stres yaşadığını belirtmektedir. Öğretmenlerin BE dersinin yanı sıra başka dersleri öğretmekle görevlendirilmesi⁴⁷ ve mesleğe yönelik belirsiz, çelişkili ve yüksek performans beklentileri de algılanan strese katkıda bulunmaktadır⁵⁴. Mesleki ortamda sıklıkla ortaya çıkan rol stresörlerinin duygusal tükenmeyle pozitif⁵⁵ iş tatmini ile negatif ilişkisi bulunmaktadır⁵⁶.

Diğer taraftan öğretmene verilen önemin artması, rol belirsizliği ve çatışmasını, BE dersine verilen önem, rol belirsizliği, rol çatışması ve aşırı rol yükünü azaltmaktadır⁵⁷. Ayrıca aşırı rol yükü iş tatminsizliği, yorgunluk ve gerginlik gibi sonuçlara yol açabilir¹⁵. Öğretmene verilen önemin artması, rol stresini azaltmakta ve psikolojik ihtiyaç tatminini artırmaktadır. Aşırı rol yükü ise öğretmenin bir eğitimci olarak yeterlik duygularını bastırır ve meslektaşlarıyla anlamlı ilişkiler sürdürmesini engeller¹⁹. Söz konusu olumsuz sonuçların engellenmesi yani mesleki stresle başa çıkılması ve tükenmişlik duygularının azaltılması için dayanıklılığın artırılması²⁶, stres ve tükenmişliği önlemek için okul yöneticileri tarafından iş yükünün öğretmenlere uygun şekilde atanması önerilir⁵⁰.

Sonuç olarak bu araştırmada incelenen BE-RS ölçeğinin Türk BE öğretmenlerinde algılanan rol stresörlerinin ölçülmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen veriler, ölçeğin 3 alt boyut (rol belirsizliği, rol çatışması ve aşırı rol yükü) ve 9 maddeden oluşan orijinal yapısını koruduğunu

göstermektedir. Yapılan araştırmalar, algılanan rol stresinin kişisel pek çok sonuç üzerindeki önemli etkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla uyarlanan ölçeğin BE öğretmenleri tarafından algılanan rol stresinin araştırılmasına imkân sunarak alandaki önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülmektedir.

BE-RS ölçeğinin kullanılması, öğretmenlerin mesleki rollerine ilişkin algılarının ortaya koyulması ve rol stresinin öğretmenlerde ne tür etkilere yol açtığına incelenmesi açısından önemli bilgiler sağlayabilir. Algılanan stres düzeyinin, zamana bağlı olarak değişebildiği ve farklı zamanlarda yapılan değerlendirmelerin farklı sonuçlar elde edilmesine neden olabildiği bilinmektedir⁴⁴. Bu nedenle, BE-RS ölçeği düzenli aralıklarla uygulanarak, öğretmenlerin stres algılarındaki değişiklikler izlenebilir ve bu değişimlerin nedenleri daha iyi anlaşılabilir. Algılanan stres mesleki performansı etkileyebileceğinden, BE-RS ölçeği rol düzeyinin belirlenmesinde ve gerekli durumlarda var olan stresin azaltılmasına yönelik önlem alınmasında kullanılabilir.

Rol stresörleri, öğretmenlerin iş verimliliğini, okul ile olan bağlantılarını⁵⁸ ve işten ayrılma niyetlerini önemli ölçüde etkilediğinden⁵⁹ bu stresörlerin eğitim ortamlarında ele alınması önemlidir ve ölçekten elde edilen veriler ışığında algılanan stres düzeyi tespit edildikten sonra, söz konusu stres seviyelerini azaltmak için özel destek programları oluşturulabilir. Bu sayede öğretmenlerin daha etkili desteklenmesi ve mesleki memnuniyetlerinin artırılması sağlanabilir. Ayrıca öğretmenlerin rol stresıyla baş edebilmesi için mesleki gelişim programları düzenlenebilir, psikolojik ve mesleki destek hizmetleri sunulabilir.

BE-RS ölçeği farklı öğretmen gruplarına uygulanabilir ve ölçekle ilişkili olabileceği düşünülen çeşitli psikolojik faktörler incelenebilir. Ayrıca, algılanan stresin zaman içindeki değişimlerini izlemek için uzun dönemli araştırmalar yapılabilir. Bunun yanı sıra, özellikle okul yönetimlerinde öğretmenlerin rol belirsizliği, belirsizliği ve aşırı rol yükü gibi sorunlarının en aza indirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun için öğretmenlere yönelik beklentilerin açık, anlaşılır ve karşılanabilir olması, öğretmenlerin mesleki rollerinin açıkça tanımlanması ve var olan mesleki rollerine yenilerinin eklenmesi yoluyla oluşabilecek aşırı rol yükünden kaçınılması gerekmektedir. Bu sayede öğretmenlerin iş memnuniyeti ve performansları artırılabilir.

KAYNAKLAR

1. Kahn RL., Wolfe DM., Quinn RP., Snoek JD., Rosenthal RA. (1964). *Organizational stress: Studies in role conflict and ambiguity*. John Wiley.
2. Biddle BJ. (1986). Recent developments in role theory. *Annual Review of Sociology*. 12(1), 67-92.
3. Marshall JR. (1972). The roles of the school teacher. *The High School Journal*. 55(7), 320-329.
4. Hassan MF., Sulaiman H., Darusalam G., Karim AAA., Radzi NM. (2019). Management of role stress among the Malaysian primary school teachers. *Malaysian Online Journal of Educational Management*. 7(3), 64-79.
5. Lawson HA. (1983). Toward a model of teacher socialization in physical education: The subjective warrant, recruitment, and teacher education. *Journal of Teaching in Physical Education*. 2(3), 3-16.
6. Linton R. (1936). *The study of man*. New York, NY: Appleton-Century.

7. Hindin MJ. (2007). Role theory. In: Ritzer G (ed.) *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, pp. 3959–3962. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
8. Schempp PG., Graber K. (1992). Teacher socialization from a dialectical perspective: Pretraining through induction. *Journal of Teaching in Physical Education*. 11(4), 329-348.
9. Richards KAR. (2015). Role socialization theory: the sociopolitical realities of teaching physical education. *European Physical Education Review*. 21(3), 379-393.
10. Bacharach SB., Bauer SC., Conley S. (1986). Organizational analysis of stress: The case of elementary and secondary schools. *Work and Occupations*. 13(1), 7-32.
11. Pithers RT., Fogarty GJ. (1995). Occupational stress among vocational teachers. *British Journal of Educational Psychology*. 65(1), 3-14 .
12. Maphalala MC. (2014). The manifestation of occupational stress in the teaching profession: The unheeded voices of teachers. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 5(1), 77-88.
13. Jain S. (2021). A study of work stress and coping among primary school teachers in New Zealand. *New Zealand Journal of Teachers' Work*. 18(1), 18-35.
14. Popov S., Sokić J., Antić J. (2021). Occupational stressors and irrational beliefs as predictors of teachers' mental health during the COVID-19 emergency state. *Psihološka Istraživanja*. 24(2), 183-199.
15. Beehr TA., Walsh JT., Taber TD. (1976). Relationships of stress to individually and organizationally valued states: Higher order needs as a moderator. *Journal of Applied Psychology*. 61(1), 41-17.
16. Fang G., Zhou X., Xin Y., Li M., Li F., Zhang W., Li B., Wang Y. (2023). Mental health of primary and secondary school teachers in the remote mountain areas. *Medicina*. 59(5), 971.
17. von Haaren-Mack B., Schaefer A., Pels F., Kleinert J. (2020). Stress in physical education teachers: A systematic review of sources, consequences, and moderators of stress. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 91(2), 279-297.
18. Conley S., You S. (2009). Teacher role stress, satisfaction, commitment, and intentions to leave: A structural model. *Psychological Reports*. 105(3), 771-786.
19. Washburn NS., Richards KAR., Sinelnikov OA. (2019). Investigating the relationships between perceived mattering, role stress, and psychological need satisfaction in physical education teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*. 39(1), 48-58.
20. Blankenship BT., Coleman MM. (2009). An examination of "washout" and workplace conditions of beginning physical education teachers. *Physical Educator*. 66(2), 97-111.
21. Genti M., Rokka S., Laios A., Kosta G. (2021). Role conflict and role ambiguity concerning physical education teachers in private health centers. *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science*. 4(4), 83-88.
22. Washburn NS., Simonton KL., Richards KAR., Lee YH. (2021). Examining role stress, emotional intelligence, emotional exhaustion, and affective commitment among secondary physical educators. *Journal of Teaching in Physical Education*. 41(4), 669-679.
23. Konukman F., Agbuğa B., Erdoğan Ş., Zorba E., Demirhan G., Yilmaz I. (2010). Teacher-coach role conflict in school-based physical education in USA: A literature review and suggestions for the future. *Biomedical Human Kinetics*. 2(2010), 19-24.,

24. Richards KAR., Templin TJ., Graber K. (2014). The socialization of teachers in physical education: Review and recommendations for future works. *Kinesiology Review*. 3(2), 113–134.
25. Gray C., Wilcox G., Nordstokke D. (2017). Teacher mental health, school climate, inclusive education and student learning: A review. *Canadian Psychology*. 58(3), 203-210.
26. Richards KAR., Levesque-Bristol C., Templin TJ., Graber KC. (2016). The impact of resilience on role stressors and burnout in elementary and secondary teachers. *Social Psychology of Education*. 19, 511-536.
27. Taft SA. (2023). Music teacher role stress: A structural equation model. *Journal of Research in Music Education*. 71(3), 264-282.
28. Reilly E., Dhingra K., Boduszek D. (2014). Teachers' self-efficacy beliefs, self-esteem, and job stress as determinants of job satisfaction. *International Journal of Educational Management*. 28(4), 365-378.
29. Rizzo JR., House RJ., Lirtzman SI. (1970) Role conflict and role ambiguity in complex organizations. *Administrative Science Quarterly*. 15, 150-163.
30. Bacharach SB., Bamberger P., Conley S. (1990) Work processes, role conflict, and role overload: the case of nurses and engineers in the public sector. *Work and Occupations*. 17, 199-228.
31. Cammann C., Fichman M., Jenkins D., Klesch J. (1979) The Michigan Organizational Assessment Questionnaire. Unpublished manuscript, Univer. of Michigan, Ann Arbor, MI.
32. Beaton DE., Bombardier C., Guillemin F., Ferraz MB. (2000). Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine*. 25(24), 3186-3191.
33. Tabachnick BG., Fidell LS. (2019). Using multivariate statistics. Pearson Education.
34. Faul F., Erdfelder E., Buchner A., Lang AG. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*. 41(4), 1149-1160.
35. Kline RB. (2016). Principles and practice of structural equation modeling (4th ed.). New York, NY: Guilford.
36. Lynn MR. (1986). Determination and quantification of content validity. *Nursing Research*. 35(6), 382-385.
37. Polit DF., Beck CT. (2004). Nursing research: Principles and methods. Lippincott Williams & Wilkins.
38. Polit DF., Beck CT., Owen SV. (2007). Is the CVI an acceptable indicator of content validity? Appraisal and recommendations. *Research in Nursing & Health*. 30(4), 459-467.
39. Hu LT., Bentler PM. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*. 6(1), 1-55.
40. Yang Y., Green SB. (2011). Coefficient alpha: A reliability coefficient for the 21st century?. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 29(4), 377-392.
41. Brown T. (2006). Confirmatory factor analysis for applied research. New York: Guilford Press.
42. Fornell C., Larcker DF. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. Sage Publications Sage CA: Los Angeles, CA.

43. Hair Jr, JF., Black WC., Babin BJ., Anderson RE., Black WC., Anderson RE. (2019). *Multivariate Data Analysis*. UK: Cengage Learning.
44. Richards KAR., Hemphill MA., Templin TJ. (2018). Personal and contextual factors related to teachers' experience with stress and burnout. *Teachers and Teaching*. 24(7), 768-787.
45. Smylie MA. (1999). Teacher stress in a time of reform. *Understanding and preventing teacher burnout: A sourcebook of International Research and Practice*. 59-84.
46. Farmer D. (2020). Teacher attrition: the impacts of stress. *Delta Kappa Gamma Bulletin*, 87(1), 41-50.
47. Iannucci C., Richards KAR. (2022). Teaching Multiple School Subjects Role Conflict: A Theoretically Informed Conceptual Framework. *Kinesiology Review*, 11(3), 240-250.
48. Moracco JC., McFadden H. (1982). The counselor's role in reducing teacher stress. *Personnel & Guidance Journal*. 60(9), 549-552.
49. Koustelios A., Theodorakis N., Goulmaris D. (2004). Role ambiguity, role conflict and job satisfaction among physical education teachers in Greece. *International Journal of Educational Management*. 18(2), 87-92.
50. Jomoad PD., Antiquina LMM., Cericos EU., Bacus JA., Vallejo JH., Dionio BB., Clarin AS. (2021). Teachers' workload in relation to burnout and work performance. *International Journal of Educational Policy Research and Review*. 8(2), 48-53.
51. Klassen RM. (2010). Teacher stress: The mediating role of collective efficacy beliefs. *The Journal of educational research*, 103(5), 342-350.
52. Richards KAR., Templin TJ. (2012). Toward a multidimensional perspective on teacher-coach role conflict. *Quest*. 64(3), 164-176.
53. Fakazlı AE., İlhan EL. (2021). Türkiye'de beden eğitimi ve spor öğretmeninin rol çatışması: Öğretmenlik mi? Antrenörlük mü? *Journal of Human Sciences*. 18(1), 48-66.
54. Richards KAR., Ison SE., Graber KC., Woods AM., Walsh C., Wilson WJ. (2022). Understanding US PETE faculty stress in the sociopolitical environment of higher education. *European Physical Education Review*. 28(2), 446-462.
55. Alyamy KF., Sau Cheong L. (2020). Role ambiguity, conflict and overload as predictors of emotional exhaustion: the mediation effect of teaching satisfaction and affective commitment. *International Journal of Education, Psychology and Counseling*. 5(36), 37-55.
56. Dhurup M., Mahomed FE. (2011). Role ambiguity, role conflict and work overload and their influence on job satisfaction of sports facilitators in public schools in the Vaal Triangle, South Africa: job satisfaction in sport. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance*. 17, 172-188.
57. Richards KAR., Washburn NS., Hemphill MA. (2019). Exploring the influence of perceived mattering, role stress, and emotional exhaustion on physical education teacher/coach job satisfaction. *European Physical Education Review*. 25(2), 389-408.
58. Macovei CM., Bumbuc Ş., Martinescu-Bădălan F. (2023). Personality traits, role ambiguity, and relational competence as predictors for teacher subjective wellbeing. *Frontiers in Psychology*. 13, 1106892.
59. Eatough EM., Chang CH., Miloslavic SA., Johnson RE. (2011). Relationships of role stressors with organizational citizenship behavior: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*. 96(3), 619-632.